ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ • PSSSB • ਪੰਜਾਬ PCS • ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ

HOUSE OF ASPIRANTS

ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਭੂਗੋਲ

ਅਧਿਆਇ 2

ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਭੌਤਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਦਰਿਆ

ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰ, ਜਿਸ ਨੇ ਉਹ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ।

ਵੈੱਬ ਸਾਈਟ
houseofaspirants.in

ਸੰਸਕਰਣ
ਅਕਤੂਬਰ 2026

ਭਾਸ਼ਾ
ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ English

House of Aspirants

ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਦੋ-ਭਾਸ਼ੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਤਿਆਰੀ ਪਲੇਟਫਾਰਮ

houseofaspirants.in

ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ!

House of Aspirants ਨੂੰ ਚੁਣਨ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦ। ਇਹ ਨੋਟਸ ਹਰ ਗੰਭੀਰ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਉਮੀਦਵਾਰ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ: **ਪ੍ਰੀਖਿਆ-ਮੁਖੀ, ਸੌਖੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਮੁਫ਼ਤ**।

> “ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰ, ਜਿਸ ਨੇ ਉਹ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ।”

ਇਹਨਾਂ ਨੋਟਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਫ਼ਾਇਦਾ ਕਿਵੇਂ ਲਈਏ

1 ਪੜ੍ਹੋ
ਅਧਿਆਇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪੂਰਾ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਨੁਕਤਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ।

2 ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ
houseofaspirants.in 'ਤੇ ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਦਾ MCQ ਕੁਇਜ਼ ਹੱਲ ਕਰੋ।

3 ਦੁਹਰਾਓ
ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇਖੋ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲੱਗੇ ਨੁਕਤੇ ਦੁਹਰਾਓ।

ਸਾਡੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਦੇਖੋ

- ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ English ਵਿੱਚ ਨੋਟਸ
- ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕੁਇਜ਼ ਅਤੇ ਅਧਿਆਇ-ਵਾਰ MCQ
- ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਕਰੰਟ ਅਫੇਅਰਜ਼
- 10+ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪੇਪਰ (PYQ)
- ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦੀ ਟ੍ਰੈਕਿੰਗ

ਸਕੈਨ ਕਰੋ

www.houseofaspirants.in

ਟੈਲੀਗ੍ਰਾਮ ਚੈਨਲ ਨਾਲ ਜੁੜੋ

- ਨਵੇਂ ਨੋਟਸ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ
- ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅੱਪਡੇਟ
- ਭਰਤੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ
- ਹਫ਼ਤਾਵਾਰੀ PDFs
- ਲਾਈਵ ਗਾਈਡੈਂਸ ਸੈਸ਼ਨ

ਸਕੈਨ ਕਰਕੇ ਜੁੜੋ

t.me/HouseOfAspirant

ਸਿੱਖਦੇ ਰਹੋ। ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਰਹੋ। ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦੇ ਰਹੋ।

ਟੀਮ House of Aspirants

© 2026 House of Aspirants. ਇਹ ਨੋਟਸ ਸਿਰਫ਼ ਵਿੱਦਿਅਕ ਮਕਸਦ ਲਈ ਹਨ। ਬਿਨਾਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਕਲ, ਮੁੜ-ਵੰਡ ਜਾਂ ਵਪਾਰਕ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ।

ਅਧਿਆਇ 2

ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਭੌਤਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਦਰਿਆ

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਾਤਲ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਦਰਿਆਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ

ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ

- ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ ਪਹਾੜੀਆਂ ਅਤੇ ਕੰਢੀ ਖੇਤਰ
- ਜਲੋਢੀ ਮੈਦਾਨ – ਮਾਝਾ, ਦੋਆਬਾ, ਮਾਲਵਾ
- ਦੱਖਣ-ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰੇਤਲੇ ਟਿੱਬੇ
- ਸੱਤ ਦਰਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ
- ਸਤਲੁਜ, ਬਿਆਸ, ਰਾਵੀ ਅਤੇ ਘੱਗਰ
- ਸੰਗਮ – ਹਰੀਕੇ, ਤ੍ਰਿਮਾਬ, ਪੰਜਨਦ

ਭਾਗ ੳ ਭੌਤਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਧਰਾਤਲ

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਔਸਤ ਉਚਾਈ: ਸਮੁੰਦਰ ਤਲ ਤੋਂ **180–300 ਮੀਟਰ**। ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬ ਤੋਂ ਦੱਖਣ-ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਧਰਤੀ ਪਹਾੜੀਆਂ ਤੋਂ ਰੇਤਲੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵੱਲ ਢਲਦੀ ਹੈ:

ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ ਪਹਾੜੀਆਂ (400–700 ਮੀ.) → **ਕੰਢੀ (300–400 ਮੀ.)** → **ਜਲੋਢੀ ਮੈਦਾਨ (180–300 ਮੀ.)** → **ਰੇਤਲੇ ਟਿੱਬੇ (<180 ਮੀ.)**

ਧਰਾਤਲ	ਉਚਾਈ (ਮੀ.)	ਵੇਰਵਾ
ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ ਪਹਾੜੀਆਂ	400–700	ਜੰਗਲੀ ਖੇਤਰ; ਹਿਮਾਲਿਆ ਨੂੰ ਮੈਦਾਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ; ਚੌੜਾਈ **5–12 ਕਿ.ਮੀ.**। ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ: ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਪਠਾਨਕੋਟ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਨਵਾਂਸ਼ਹਿਰ, ਰੂਪਨਗਰ
ਕੰਢੀ	300–400	ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੱਧਰਾ ਖੇਤਰ; ਚੌੜਾਈ **10–15 ਕਿ.ਮੀ.**। ਖੇਤਰ: ਪਠਾਨਕੋਟ ਦਾ ਪੂਰਬੀ ਹਿੱਸਾ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਰੋਪੜ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਨਵਾਂਸ਼ਹਿਰ
ਜਲੋਢੀ ਮੈਦਾਨ	180–300	ਖੇਤੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ, ਰਾਜ ਦੇ ਲਗਭਗ **70%** ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ। ਤਿੰਨ ਹਿੱਸੇ: 1. **ਮਾਝਾ** (ਅੱਪਰ ਬਾਰੀ ਦੋਆਬ) – ਰਾਵੀ ਅਤੇ ਬਿਆਸ ਵਿਚਕਾਰ 2. **ਦੋਆਬਾ** (ਬਿਸਤ–ਜਲੰਧਰ ਦੋਆਬ) – ਬਿਆਸ ਅਤੇ ਸਤਲੁਜ ਵਿਚਕਾਰ 3. **ਮਾਲਵਾ ਮੈਦਾਨ** – ਸਤਲੁਜ ਅਤੇ ਘੱਗਰ ਵਿਚਕਾਰ
ਰੇਤਲੇ ਟਿੱਬੇ	<180	ਅਰਧ-ਖੁਸ਼ਕ, ਮਾਰੂਥਲ ਵਰਗਾ ਖੇਤਰ; ਸਥਾਨਕ ਨਾਮ **"ਟਿੱਬੇ"**। ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ: ਫ਼ਾਜ਼ਿਲਕਾ, ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਮੁਕਤਸਰ, ਪਟਿਆਲਾ, ਸੰਗਰੂਰ, ਬਠਿੰਡਾ, ਮਾਨਸਾ

ਭਾਗ ਅ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਰਿਆ

ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਸੰਗ

ਰਿਗਵੈਦਿਕ ਕਾਲ	**ਸੱਤ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ** (ਸਪਤ ਸਿੰਧੂ) – ਸਿੰਧ, ਸਤਲੁਜ, ਬਿਆਸ, ਰਾਵੀ, ਚਨਾਬ, ਜਿਹਲਮ, ਸਰਸਵਤੀ
ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਕਾਲ	**ਪੰਜ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ** – ਸਤਲੁਜ, ਬਿਆਸ, ਰਾਵੀ, ਚਨਾਬ, ਜਿਹਲਮ
ਸ਼ਬਦ ਉਤਪਤੀ	ਫ਼ਾਰਸੀ: **ਪੰਜ** + **ਆਬ** (ਪਾਣੀ)
ਯੂਨਾਨੀ ਨਾਮ	**ਪੈਂਟਾਪੋਟਾਮੀਆ**

ਮੁੱਖ ਦਰਿਆ

ਦਰਿਆ	ਸਰੋਤ	ਡੈਮ / ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ	ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਲਾ	ਵੈਦਿਕ ਨਾਮ	ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਨਾਮ
ਸਤਲੁਜ (ਤਿੱਬਤੀ: ਲੰਗਚੇਨ ਖੰਬਾਬ) ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਮਾ ਦਰਿਆ	ਰਾਕਸ ਤਾਲ, ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਨੇੜੇ (ਤਿੱਬਤ)	ਭਾਖੜਾ ਨੰਗਲ ਡੈਮ	ਰੋਪੜ	ਸ਼ੁਤੁਦ੍ਰੀ	ਸ਼ਤਦ੍ਰੂ
ਬਿਆਸ	ਬਿਆਸ ਕੁੰਡ, ਰੋਹਤਾਂਗ ਦੱਰੇ ਨੇੜੇ ਕੁੱਲੂ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ	ਪੌਂਗ ਡੈਮ, ਕੰਢੀ ਨਹਿਰ, ਮੁਕੇਰੀਆਂ ਹਾਈਡਲ ਚੈਨਲ	ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ	ਅਰਜੀਕੀਆ	ਵਿਪਾਸ਼ਾ
ਰਾਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਦਰਿਆ	ਬੜਾ ਭੰਗਾਲ, ਧੌਲਾਧਾਰ ਲੜੀ (ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼)	ਰਣਜੀਤ ਸਾਗਰ ਡੈਮ, ਅੱਪਰ ਬਾਰੀ ਦੋਆਬ ਨਹਿਰ	ਪਠਾਨਕੋਟ	ਪਰੁਸ਼ਣੀ	ਇਰਾਵਤੀ
ਘੱਗਰ ਮੌਸਮੀ – ਸਿਰਫ਼ ਬਰਸਾਤ ਵਿੱਚ ਵਗਦਾ	ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ ਪਹਾੜੀਆਂ, ਸੋਲਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ (ਹਿ.ਪ੍ਰ.)	–	ਪਟਿਆਲਾ	ਸਰਸਵਤੀ ਨਾਲ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ	–

ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦਰਿਆਈ ਤੱਥ

- ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਮਾ ਦਰਿਆ: **ਸਤਲੁਜ** · ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ: **ਰਾਵੀ**
- **ਹਰੀਕੇ** (ਤਰਨ ਤਾਰਨ): ਬਿਆਸ ਸਤਲੁਜ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ
- ਸਦਾ ਵਗਣ ਵਾਲੇ ਦਰਿਆ: **ਸਤਲੁਜ, ਬਿਆਸ, ਰਾਵੀ** · ਮੌਸਮੀ ਦਰਿਆ: **ਘੱਗਰ**
- **ਤ੍ਰਿਮਾਬ**: ਰਾਵੀ, ਚਨਾਬ ਅਤੇ ਜਿਹਲਮ ਦਾ ਮਿਲਣ ਸਥਾਨ · **ਪੰਜਨਦ**: ਜਿੱਥੇ ਤ੍ਰਿਮਾਬ ਸਤਲੁਜ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ)

ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ

ਸਤਲੁਜ–ਬਿਆਸ–ਰਾਵੀ ਦੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ: **"ਸ਼-ਵ-ਇ"** → **ਸ਼**ਤਦ੍ਰੂ, **ਵ**ਿਪਾਸ਼ਾ, **ਇ**ਰਾਵਤੀ।

ਝਟਪਟ ਦੁਹਰਾਈ

- ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ 400–700 ਮੀ. · ਕੰਢੀ 300–400 ਮੀ. · ਮੈਦਾਨ 180–300 ਮੀ. (70% ਖੇਤਰ) · ਟਿੱਬੇ <180 ਮੀ.
- ਸਤਲੁਜ – ਰਾਕਸ ਤਾਲ, ਭਾਖੜਾ, ਰੋਪੜ ਤੋਂ ਦਾਖ਼ਲਾ · ਬਿਆਸ – ਪੌਂਗ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ · ਰਾਵੀ – ਰਣਜੀਤ ਸਾਗਰ, ਪਠਾਨਕੋਟ
- ਹਰੀਕੇ = ਬਿਆਸ + ਸਤਲੁਜ · ਘੱਗਰ = ਮੌਸਮੀ (ਸਰਸਵਤੀ)